

- До Бољев 1889., 1892., 1894. и 1916. по 1 пор.
 До Гојин 1880., 1899., 1919., 1922. и 1923.
 по 1 пор.
 До Добри 1885. 1 пор.
 До Топли 1889. 1 пор.
 Драговил 1889. 1 пор.
 Драговита 1920. 1 пор.
 Драгоман 1891., 1892. по 1 пор.
 Жељуша 1880., 1884., 1888., 1895., 1900.,
 1910., 1913., 1919., 1920. и 1922. по 1 пор.
 Звонци 1920. 1 пор.
 Изатовци 1880., 1884., 1888., 1895., 1900.,
 1902. и 1925. по 1 пор.
 Извор нишав. 1923. 1 пор.
 Извор бугар. 1889. 3 пор., 1890. 1 пор.
 Јовановац Вел. 1924. 1 пор.
 Каленовци 1919. 1 пор.
 Калотина 1890., 1894. и 1908. по 1 пор.
 Каменица цариб. 1884., 1886., 1887., 1896.,
 и 1906. по 1 пор.
 Кондофре 1889. 1 пор.
 Криви До Гор. 1881. 1 пор.
 Криви До Доњи 1880. 1 пор.
 Крушево 1886. и 1910. по 1 пор.
 Липница 1910. 1 пор.
 Лук Рани 1883., 1890., 1900. и 1909. по 1 пор.
 Лукавица 1880., 1891., 1894. и 1911. по 1 пор.
 Лукања за време Турака 1 пор.
 Мазгош 1921. 1 пор.
 Македонија 1896. и 1900 по 1 пор.
 Мирково 1889. пор.
 Невља Доња 1889. 1 пор.
 Обреновац 1920. 1 пор.
 Одоровци 1880., 1889., 1893. и 1924. по
 1 пор.; 1920. 2 пор.
 Панађуриште 1919. 1 пор.
- Паскашија 1894. 1 пор. 1908. 2 пор.
 Петачинци 1892. 1 пор.
 Петрлаш 1886., 1912., 1919., 1922., 1924. и
 1926. по 1 пор.
 Пирот 1 пор. за време турско, 1834., 1885.,
 1886., 1890., 1893. и 1900. по 1 пор.;
 1879., 1880., 1883., 1894. по 2 пор. 1887.
 и 1891. по 4 пор.; 1888. и 1889. по 5 пор.
 Понор 1879. 2 пор.
 Празноглавци 1881. 1 пор.
 Прача 1880. и 1923. по 1 пор.
 Прекрсе 1898. 1 пор.
 Прилеп 1884. и 1920. по 1 пор.
 Присјан 1890. 1 пор.
 Радејна 1887., 1899., 1900., 1910. и 1923. по
 1 пор., 1919. и 1920. по 2 пор.
 Радомир 1889 и 1890. по 1 пор.
 Разбојиште 1886., 1890. и 1891. по 1 пор.,
 1889. 2 пор. и за време турско 3 пор.
 Расница цариб. 1887. 1 пор.
 Ржана Вис. 1919. 1 пор.
 Ропот 1 пор. за време турско.
 Село Ново 1 пор. за време турско.
 Славиња 1880., 1894., 1895., 1920. и 1924.
 по 1 пор.
 Сливница царибр. 1880. по 3 пор.
 Сливница бугар. 1880. и 1899. по 1 пор.
 Смиловци 1889., 1899. и 1924. по 1 пор.
 Смолча 1887. 1 пор.
 Софија 1919. 1 пор.
 Суково 1906. 1 пор.
 Трн 1880., 1886., 1900. и 1910. по 1 пор.
 Трново Вел. 1885. 1 пор.
 Филиповци 1880. 1 пор.
 Црљевци 1898. 1 пор.
 Чепрлинци 1884. 1 пор.

Треба поменути целине ради да Цариброд има и Цигана; њих је 10 породица староседелаца, 3 пор. досељених из Радејне и по 1 пор. из Петрлапа, Цркљеваца, Годеча, Присјана и Доброг Дола.

Е. Ј. Цветић.

ПОНИКВА И БОШКАНОВА ЈАМА

(ДВА ТИПА ПЕЋИНА ПОПОВА ПОЉА И ЊЕГОВЕ ОКОЛИНЕ)

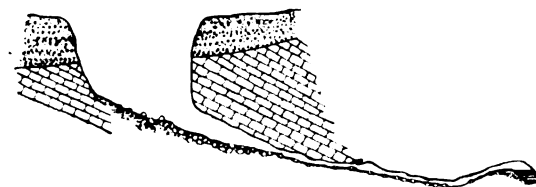
Пониква.

Припада групи главних понора и подземних отока Попова Поља. Она је данас, истина, незнатна отока али је још у скорој прошлости била много значајнија. *Ј. Цвијић* је изнео да је до пре 26 година била главни понор поља.¹ *М. Groller*², пре 39 година, забележио је да је Пониква велики понор Попова Поља. Проматрања у пећинском каналу такође упућују на закључак да је Пониква раније била отока великог капацитета.

¹ Јован Цвијић, Циркулација воде и ерозија у карсту. Гласник Географског Друштва св. 12., Београд 1926., стр. 8.

² Max Groller V. Mildensee, Das Popovo polje in der Hercegovina. Mitt. k. k. Georg. Gesell. in Wien 1889. N. 2./3. p. 82.

Пониква се налази у најнижем делу Попова Поља, испод Клека, на неколико десетина метара од обода поља. Отвор јој је у кориту Требишнице, које је овде дубоко око 20 метара и затворено скоро 30 метара високим вертикалним ѕидом. Пећински канал Поникве почиње

Уздужни пресек Пећине Поникве. — Размер 1 : 2000.

у основи овог зида, око 5 метара високим и врло широким (око 20 м.) отвором на дијастроми. На десетину метара од отвора канал се знатно сузи, и до краја испитаног дела задржи ширину од 3—5 метара, док му висина само местимице достигне 2—2,5 метра. Канал иде у почетку према ССИ; после 40 метара повија под правим углом према ССЗ., а по том опет узме почетни правац. Долази до малог сифонског језера (3 × 5,5 м.) из чијег западног угла полази, са дна, тесан каналић. Пећински канал Поникве није континуелно нагнут: од отвора на првих 65 метара пада врло поступно, а по том се до сифона са језером нешто стрмије пење. Под му је у првом делу покривен дебелим слојем наноса Требишнице, а обурвани комади и блокови превучени кором од јако муљевитог бигра; у другом делу канала нанос је мање дебљине и више муљевит. Таван је на целој дужини канала покривен кором од муљевитог бигра, која се местимице одваљује у плочама. Овима је канал на најужем месту, око 40 метара од отвора, био скоро потпуно затворен да се, при испитивању, морао прокрчити ради даљег продирања.

Пониква је, као што се из овог кратког описа види, тесан пећински канал. Раније је она, међутим, била знатно већих димензија; наносима Требишнице и бигреним творевинама њен канал је сведен на данашње димензије. Испуњавање пећине наносима врло је интензивно због згодног положаја њеног отвора. Не само да Требишница уноси материјал који собом доноси у поље, него у великој мери и алувијалне наносе поља, кроз које се усекла у кречњачку подину равни поља. На дужини од неколико стотина метара од понора, виде се у сувом кориту Требишнице велике партије овог материјала, нанете, кашто, једне преко других, или посуљане низ стране речног корита. Када Требишница потече коритом, она покреће овај материјал, премешта га с једног места на друго, и уноси у пећину. Наносом је у многоне испуњен и сифон у коме је језеро. Колико је засипање интензивно најбоље илуструје податак који је Ј. Цвијић дао о капацитету понора до пре 26 година.

Не може се на основу ових испитивања изнети никаква претпоставка о томе, где избија вода коју Пониква одводи. Пећински канал је испитан на врло малој дужини, и на основу његовог правца не можемо закључити о правцу целе пећине, која је у сваком случају дуга преко десетину километара. Ј. Цвијић је узимао да вода Поникве вероватно избија у врелима Пологоша,¹ близу Метковића. Проматрања у овом правцу још нису вршена, као ни експериментално проучавање,

¹ Ј. Цвијић, Геоморфологија, књ. II. Београд 1926., стр. 435.

ма да је то код Поникве врло zgodно извршити за летњих поплава, а нарочито када су ове мале; тада се и без бојења воде могу тачније утврдити њена врела, пошто вода потопа само Доње Поље око Поникве. Међутим, четири прошла лета за време нашег бављења у Попову Пољу није било летњих поплава. По обавештењу код становништва, када Пониква функционише за летњих поплава, прораде нека врела у Габели (Лукавац и др.). Али исто тако и у Д. Неретви становништво доводи у везу са Пониквом извесне подземне воде. Тако у Дољанима на И. од Метковића има једна вертикална јама, Дољашница, у којој преко целе године има воде. Када Пониква ждере, ниво воде у Дољашници знатно се попне и остаје тако висок и по неколико дана после повлачења воде из Попова Поља.

И ако је Пониква данас малог капацитета, због свога положаја она има велики значај за проблем интензивнијег одводњавања Попова, а нарочито за отклањање летњих поплава, које су, као што смо раније указали,¹ за Доње Поље од тежих последица него редовне зимске поплаве.

Бошканова Јама.

Ова мала пећина налази се у Њавриној Мали Доњег Храсна. Генетски и по хидрографским особинама она се јако разликује од проучаваних пећина Попова поља.

Пећина је дуга свега 90 метара. Отвор јој је на апсолутној висини око 380 м., у малој бунарастој вртаци и то уз њену јужну страну. Од њега одсеком настаје око 4 метара висока дворана неправилног облика, чији је под нагнут према ЈЗ., и покривен обурваним комадима стене и глином од декартификације. Она скоро неприметно прелази у другу већу дворану, која иде према Западу куда је и нагнута. Под ове дворане је такође под кречњачким комадима и мањим блоковима и резидијалном глином; у колико се залази даље у дворану овога материјала је све мање. Зидови дворане су превучени калцитском кором или су под саливима, а са тавана висе мањи и већи сталактити. На десној страни дворане има виликих сталактитско-сталагмитских стубова. Њима је она одвојена од типског кубета које је високо око 20 метара (Кубе у скици). Под Кубета је нагнут према Ј. З. и прекривен мрком калцитском кором; таван је испрепуцао и дуж пукотина поређани су дуги сталактити. Зидови су му такође превучени плавичастом и жутом калцитском кором, или се низ њих спуштају саливи; овде онде припио се уз њих и по који елегантан сталактитско-сталагмитски стуб. Стубови, саливи као и калцитски прекривач зидова прекривени су необично финим орнаментом, који осветљеном Кубету даје изванредну лепоту. Из југо-западног угла дворане полази врло тесан каналић, скоро пукотина; он одводи воду која овде доспе кроз пукотине на тавану и зидовима. Из северо западног дела Кубета настаје у многоме друкчији део пећине. То је низак пећински канал, састављен из неколико проширења која су растављена кратким и тесним ходницима. Изузимајући последње проширење, овај део канала има правац ЈЗ-СИ. Поред овог нагиба цео канал је нагнут и према ЈЗ., и у појединим проширењима полазе са ове стране мали каналићи, који одводе воду што прокапљује кроз пукотине. Канал се у почетку стрмо пење а потом пада до краја у

¹ Др. С. М. Милојевић, Мелиорације Поповог Поља, Гласник Министарства Пољопривреде и Вода, Бр. 21., Београд 1928, стр. 77

правцу пружања. Обложен је калцитском кором и испуњен стубовима и саливима. Због тога се ни у овом делу не може проматрати текстура и положај слојева у којима је пећина измоделирана. Према облику канала и нагибу пода и тавана, изгледа пак, да је овај део пећине измоделиран поглавито проширивањем међуслојевних пукотина.

Уздужни пресек пећине Бошканове Јаме. — Размер 1 : 2000.

Према свему изложеноме могу се издвојити два морфолошки различита дела пећине. Први део до Кубета, нарочито ово, везан је у главном за велику дијаклазу правца И-З. Под му је континуелно нагнут у правцу пружања пећине, и покривен обурваним материјалом и глином од декалцификације. Таван му се, међутим, непрекидно издиже и спушта и у Кубету достиже максималну висину; највећа издизања везана су редовно за веће, или јаче проширене секундарне пукотине. Део пећине од Кубета представља низак и широк канал који је само местимице стешњен сталактитско-сталагмитским стубовима и саливима. У нагибу канала показује се велики прелом.

Бошканова Јама је типска сува пећина; нема никаквих индикација да је она била понор и корито неког ма и незнатнијег тока. Последње јасно указује и морфологија пећинског канала : састављен је из неколико делова који хидрографски не стоје међусобно у хармонијској подређености. Генетски пећина је слична пећини Голубњачи код Жегара (сев. Далмација).¹ Њен постанак се, такође, своди на хемијско а делимице и механичко дејство воде која је понирала кроз пукотине.

Др. С. М. Милојевић.

НАСЕЛЈАВАЊЕ ПОЛЈИЧАНА И ДРУГИХ ДИНАРАКА НА БРАЧ.

Уопште узевши, Брач је био у пређашња времена увек слабо насељен те су га насељавали копнени становници, нарочито Полјичани.

Око кућа у морским увалама, роџинју се дизати нова насеља од брачких становника, који су се спуштали из унутрашњости, и од становника, који су долазили са далматинског копна. Та нова насеља поред морске обале лепо почеше напредовати, и због одбране од гусара сagraдише каштеле. А кад је гусарство попустило напредовану јаће, те су се брзо развијала. Сматра се да је мatica Sutivana и села Mirce Donji Humac; мatica Superta Donji Humac, Nerežišće и Skrip; мatica Postira Dol; Пуџишћа Praznice и Стражевник и Milne Podhumlje.

Sutivan по преданју, већ око 1554 године био је насеље. На Bunti² су становали Jutronić (из Poljica?), Dražević (из Poljica) и Stipančić (из Poljica?) Jutronić би био имао pastirski стан где су данас куће Laurić.

¹ Др. Сима М. Милојевић, Пећина Голубњача код села Жегара (Далмација). Гласник Географског Друштва св. 12. Београд 1926., стр. 81—86.

² Bunta је назив за источни део Sutivana. Западни део је Lučica, где су живели ribari.